

Trastorns de la Personalitat

Codi: 102541
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2502443 Psicologia	OT	4	1

Professor de contacte

Nom: David Clusa Gironella
Correu electrònic: David.Clusa@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: Sí

Equip docent

Lidia Hinojosa Marques
Paula Cristobal Narvaez
Manel Monsonet Bardaji
Irene Ramos Grille
Anna Racioppi

Prerequisits

No hi ha cap prerequisit establert específicament per a aquesta assignatura, però és altament recomanable que l'alumne cursi l'assignatura de Psicopatologia d'Adults (i idealment de Psicopatologia Infantil). D'aquesta manera l'alumne té una visió complerta de la psicopatologia i molt més profunda que si només cursa la Psicopatologia del Cicle Vital de segon curs.

Objectius

Aquesta assignatura és una de les optatives incloses en la formació que encamina cap a la Menció de Psicologia Clínica d'Adults, ubicada acadèmicament al quart curs del Grau de Psicologia.

Els trastorns de la personalitat, en tots els seus graus i amplia varietat, constitueixen una enorme part de la feina diària del psicòleg clínic. La personalitat és la matriu de vulnerabilitat (i/o protecció) vers la psicopatologia; és a dir, com emmalaltim depèn de com som. Per tant, no es pot comprendre un trastorn mental i dissenyar un tractament psicològic de forma deslligada de la manera de ser de l'individu. Com ja s'ha estudiat a primer curs, la manera de ser, és a dir, les diferències individuals en el sentir subjectiu i el comportament, reflecteix la interacció entre el temperament genètic-biològic i l'experiència ambiental idiosincràtica. En aquesta assignatura, ja especialitzada en clínica, l'alumne es familiaritza i aprèn (1) a identificar les exageracions i patologies de la personalitat, (2) com aquestes distorsionen la manera d'interactuar amb l'entorn, (3) com a partir d'aquesta matriu de vulnerabilitat es generen certs tipus de patologia i les principals teories que ho expliquen, (4) la manera d'explorar i avaluar aquestes alteracions, (5) com tot això condiciona el tractament psicològic, i (6) els principis bàsics per tractar aquests problemes.

Una de les característiques importants d'aquesta assignatura és que s'hi intenta perfilar una visió amplia de la complexitat de factors que contribueixen a causar les alteracions de personalitat (evolutius, genètics, biològics, relacionals, d'aprenentatge, socio-culturals...), fet que permet a l'alumne articular en una columna vertebral intel·lectual molts dels coneixements adquirits al llarg del grau en múltiples assignatures. Aquest objectiu permet també a l'alumne viure la necessitat de conèixer diversos marcs de referència si volem comprendre la complexitat del fenomen de la personalitat trastornada, conjugant així contribucions realitzades per models diversos en Psicologia (per exemple, cognitiu, conductual, psicodinàmic, sistèmic).

Per tant, aquesta assignatura es planteja com a objectiu general que l'estudiant conegui de forma integrada la presentació clínica dels trastorns de la personalitat, la forma d'avaluar-los i tractar-los. Més concretament els **objectius específics** de l'assignatura són:

1. Integrar coneixements adquirits prèviament per a comprendre la relació entre personalitat normal i anormal i entre personalitat i trastorn mental.
2. Conèixer la presentació clínica, formulació diagnòstica i hipòtesis etiològiques dels diversos trastorns des d'una perspectiva integradora.
3. Familiaritzar-se amb els principis bàsics del tractament psicològic en trastorns de la personalitat.

Competències

- Analitzar i interpretar els resultats de l'avaluació.
- Aplicar de manera crítica, reflexiva i creativa els coneixements, habilitats i valors adquirits.
- Aplicar tècniques per a recollir i elaborar informació sobre el funcionament dels individus, grups o organitzacions en el seu context.
- Escoltar activament per poder obtenir i sintetitzar la informació pertinent i comprendre el contingut.
- Formular hipòtesis sobre les demandes i les necessitats de les persones destinatàries.
- Identificar i reconèixer els diferents mètodes d'avaluació i diagnòstic en els diversos àmbits aplicats de la psicologia.
- Mantenir una actitud favorable envers l'actualització permanent a través de l'avaluació crítica de la documentació científica, valorant-ne la procedència, situant-la en un marc epistemològic i identificant-ne i contrastant-ne les aportacions en relació amb el coneixement disciplinari disponible.
- Obtenir i organitzar informació rellevant per al servei sol·licitat.
- Planificar l'avaluació dels programes d'intervenció.
- Reconèixer els determinants i els factors de risc per a la salut, i també la interacció entre la persona i el seu entorn físic i social.
- Valorar, contrastar i prendre decisions sobre l'elecció dels mètodes i dels instruments de mesura adequats en cada situació o context d'avaluació.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar el contingut d'entrevistes clíniques relacionades amb casos pràctics en l'àmbit de la psicologia clínica amb adults.
2. Analitzar els factors de risc que influeixen en casos clínics pràctics.
3. Analitzar la qualitat de la informació recollida.
4. Aplicar de manera crítica, reflexiva i creativa els coneixements, habilitats i valors adquirits.
5. Aplicar habilitats de comunicació.
6. Aplicar tècniques d'avaluació.
7. Aplicar tècniques d'avaluació adequades a cada tipus de problema i nivell de complexitat.
8. Criticar la validesa dels resultats obtinguts d'acord amb les mesures de control de fiabilitat de la prova i les condicions d'aplicació.
9. Diferenciar diverses aproximacions per a l'avaluació i el diagnòstic i classificar-les d'acord amb el context d'aplicació.
10. Diferenciar els diversos mètodes i instruments i la utilitat que tenen.
11. Formular un cas clínic integrant resultats de l'avaluació.

12. Mantenir una actitud favorable envers l'actualització permanent a través de l'avaluació crítica de la documentació científica, valorant-ne la procedència, situant-la en un marc epistemològic i identificant-ne i contrastant-ne les aportacions en relació amb el coneixement disciplinari disponible.
13. Planificar l'avaluació posttractament.
14. Planificar l'avaluació que s'ha de dur a terme durant la intervenció.
15. Reconèixer els elements d'informació clau d'un discurs narratiu o dels resultats d'una avaluació estandarditzada.
16. Reconèixer les etapes del procés d'avaluació clínica.
17. Reconèixer les principals influències etiològiques en els trastorns i els problemes clínics de l'etapa adulta.
18. Relacionar continguts teòrics (diferències individuals, problemes psicològics, símptomes) amb els resultats d'instruments d'avaluació clínica.
19. Resumir la informació essencial per facilitar el procés de formulació d'un cas clínic i de diagnòstic diferencial.

Continguts

BLOC A - Conceptes claus i classificacions en el camp dels Trastorns de la Personalitat.

Tema 1. Personalitat trastornada: aspectes històrics, conceptuals i epistemològics.

Tema 2. Formes de descripció i comprensió dels trastorns de la personalitat (TP).

BLOC B - Descripció dels Trastorns de la Personalitat segons les classificacions categorials.

Per a cada trastorn de la personalitat (Temes 3 a 5) es presenta:

- a) Psicologia i manifestacions clíniques.
- b) Diagnòstic, curs, epidemiologia, diagnòstic diferencial i comorbiditat.
- c) Avaluació clínica.
- d) Hipòtesis etiològiques.

Tema 3. Personalitats de l'espectre psicòtic (paranoidisme, esquizoidia, esquizotipia).

Tema 4. Personalitats dramàtico-emotives (histrionisme, narcisisme, antisocial, psicopatia, límit).

Tema 5. Personalitats ansioses (dependents, obsessives, evitatives). Altres Trastorns i DSM-V

BLOC C - Principis terapèutics en els Trastorns de la Personalitat.

Tema 6. El tractament dels trastorns de la personalitat des d'una perspectiva integradora.

Metodologia

La metodologia docent de l'assignatura està dissenyada per tal d'aconseguir que l'alumne pugui identificar els problemes psicològics que denominem com a trastorns de la personalitat, així com els factors causants, la forma d'avaluar-los i els principis fonamentals del seu tractament. Per a tal fi en aquesta assignatura s'impulsarà enormement la integració conceptual d'aprenentatges previs. Es promourà una actitud activa i participativa a classe i molt específica en els seminaris, mimetitzant els processos de discussió de casos del món clínic.

La metodologia docent d'aquesta assignatura és pot dividir en tres blocs:

Bloc 1. Docència dirigida. Està estructurada en dues activitats d'assistència obligada.

1. La primera consisteix en un cicle de **classes magistrals** amb suport de tecnologies multimèdia realitzada en grups grans. Es pretén que l'estudiant sigui capaç d'assolir els principals conceptes teòrics i oferir-li una anàlisi de les diverses (i sovint competitives) visions sobre els trastorns de la personalitat. La durada d'aquesta activitat serà de **dues hores** per tots els estudiants d'un mòdul.
2. La segona activitat consisteix en **seminaris clínics** que es realitzaran en grups petits sota el principi d'aprenentatge basat en problemes. En aquestes pràctiques s'analitzaran casos clínics on es treballarà: a) el procés d'identificació de problemes, b) la discussió diagnòstica i c) la formulació de cas, de forma similar a com es realitzaria en sessions clíniques en el món professional. D'aquesta forma l'alumne pot utilitzar proactivament els conceptes teòrics que s'han tractat en les classes magistrals. La durada d'aquesta activitat, que els estudiants rebran quatre vegades, serà de **dues hores** impartida amb la quarta part d'estudiants d'un mòdul.

Bloc 2. Activitat supervisada. Aquesta activitat optativa pretén consolidar els continguts teòrics i pràctics de l'assignatura i pot ser creativament dissenyada entre els professors i estudiants de forma que les inquietuds particulars puguin ser estimulades. De forma genèrica es proposa que l'estudiant especialment interessat en la temàtica pròpia de l'assignatura treballi sobre un material psicobiogràfic (per ex., un cas clínic de l'assignatura de Pràctica Externa, d'una entrevista realitzada a un conegut llunyà, d'un personatge literari o cinematogràfic...), sobre el qual aplicarà els coneixements d'identificació de símptomes, practicarà l'anàlisi diagnòstica, l'elaboració d'hipòtesis etiològiques, la formulació de cas, el plantejament d'avaluació i el disseny terapèutic. Els professors ajudaran i supervisaran el treball en les espais horari de despatx destinats a aquesta activitat. Aquesta activitat no té una avaluació independent ja que té un caràcter estrictament voluntari i d'aprofundiment.

Bloc 3. Activitat autònoma. Les activitats de treball autònom de l'estudiant inclouen, adicionalment a l'estudi i cerca bibliogràfica, la lectura de materials de continguts especialitzats o complementaris d'especial interès per l'adquisició de les competències pròpies de l'assignatura.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Conferències	24	0,96	2, 4, 5, 9, 10, 16, 17, 18
Seminaris Clínics	13	0,52	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
Tipus: Supervisades			
Anàlisi de material psicobiogràfic o clínic i/o formulació de cas clínic	11,5	0,46	1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 14, 15, 17, 18, 19
Tipus: Autònomes			
Cerca de documentació en revistes, llibres i Internet	3	0,12	4, 12
Estudi	58,5	2,34	2, 4, 9, 11, 12, 15, 16, 17
Lectures de textos	35	1,4	2, 4, 9, 10, 12, 17

Avaluació

Filosofia General

L'avaluació de l'assignatura conté quatre evidències d'aprenentatge individuals. Es realitzaran dues proves escrites presencials de tipus test amb elecció múltiple (evidències 1, 2) i una prova escrita oberta sobre un cas pràctic.

Descripció de les Evidències d'Aprenentatge

Les tres primeres evidències estan orientades a posar de manifest la capacitat de l'estudiant en aplicar els conceptes i les teories treballades a la docència dirigida i en l'estudi autònom de les lectures obligatòries, així com també les competències treballades en els seminaris clínics:

- L'Evidència 1 (EV1) avaluarà la matèria compresa en els Temes 1 a 4 (incloent les lectures corresponents a aquests temes). Valor de la qualificació total: 35%. Puntuació de 0 a 10.

- L'Evidència 2 (EV2) avaluarà la matèria dels Temes 5 a 6 (incloent les lectures corresponents a aquests temes). Valor de la qualificació total: 35%. Puntuació de 0 a 10.

- L'Evidència 3 (EV3) consisteix en una prova de raonament sobre un cas clínic (identificació de problemes i símptomes psicològics, realització del diagnòstic diferencial i orientació diagnòstica i formulació clínica). Valor de la qualificació total: 30%. Puntuació de 0 a 10.

Sistema d'Avaluació

El còmput de la nota resultarà de la següent fórmula:

EV1 EV2 EV3 Total

Grau 35% + 35% + 30% =100%

Definició d'estudiant avaluable: Si l'estudiant es presenta només a una de les EV1, EV2 o Ev3 es considerarà com no avaluable.

Definició de superació de l'assignatura:

- Cal tenir una mitjana igual o superior a 5 punts de les EV1 i EV2. A més, cal tenir com a mínim un 5 a l'EV3.

- Si la mitjana de les EV1 i EV2 és inferior a 5, cal que es presenti a la reavaluació per a examinar-se d'aquestes evidències.

- Si no s'assoleix un 5 a l'EV3, cal repetir aquesta evidència a la setmana de reavaluació.

Sistema de reavaluació:

- Podran presentar-se a la reavaluació aquells estudiants que no hagin assolit els criteris establerts per superar l'assignatura i tinguin una qualificació d'avaluació continuada mínima del 40% de la nota en les EV1, EV2 i EV3 (12 punts dels 30 possibles). És a dir, cal obtenir com a mínim una nota promig de 4 en la mitjana de les tres EV.

Consideracions addicionals

El treball d'anàlisi psicobiogràfica (Activitat Supervisada) és completament optatiu (no suma nota). Es pot venir a consultar i treballar a les hores de despatx donat que és una activitat de treball autònom però que compte amb el suport del professorat. Es tracta d'una eina d'aprenentatge per l'estudiant i ajuda a resoldre les EV d'una forma molt més exitosa (haver aplicat de forma activa els coneixements memorístics). Es poden consultar suggeriments específics per a realitzar aquesta feina en un document específic penjat al Campus Virtual (anomenat "Activitat Supervisada de Trastorns de la Personalitat").

Continguts de les Evidències d'Aprenentatge

A continuació es detalla el material bibliogràfic que cal estudiar per a preparar les EV 1 i 2 (veure referència completa a la secció de Bibliografia més avall):

Prova: Evidència 1	Material avaluat adicional al de classe
BLOC A	
Tema 1. Conceptes	Capítol 1- Conceptos actuales (manual Caballo)
	Capítol 2- Modelos (manual Roca)
Tema 2. Descripció	Capítol 7- Categorización y diagnóstico (manual Roca)
BLOC B	Nota: Tota la resta de capítols pertanyen al manual de V.Caballo
Tema 3. Psicòtiques	Capítol 2- Paranoide
	Capítol 3- Esquizoide
	Capítol 4 - Esquizotípic
Tema 4. Emocionals	Capítol 5 - Antisocial
	Capítol 6 - Límite
	Capítol 7 - Histriónico
	Capítol 8 - Narcisista
Prova: Evidència 2	
Tema 5. Ansioses	Capítol 9 - Evitación
	Capítol 10 - Dependencia
	Capítol 11 - Obsesivo-compulsivo
Matèries del bloc B que no tenen tema específic al programa de docència dirigida	Capítol 12 - TP No especificados
	Capítol 13 - TP Relegados y olvidados
	Capítol 15 - Evaluación TPs
	Capítol 16 - Formulación clínica de los TP
BLOC C	
Tema 6. Tractaments	Capítol 18 - Terapia de valoración cognitiva
	Capítol 19 - Terapia de esquemas
	Capítol 20 - Terapia dialéctico conductual
	Capítol 25 - Cambios paralelos en psicoterapia para el terapeuta y el paciente con un TP
	Capítol 26 - Psicoterapia sinérgica

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
EV1. Prova 1 (Temes 1,2,3,4)	35%	2	0,08	1, 2, 3, 4, 7, 9, 12, 15, 17, 18
EV2. Prova 1 (Temes 5,6)	35%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19
EV3. Prova 3 (Cas clínic)	30%	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 17, 19

Bibliografia

Manuels acadèmics - Bibliografia bàsica:

Caballo, V. (Coord.). (2004). Manual de Trastornos de la Personalidad: Descripción, Evaluación, y Tratamiento . Madrid: Síntesis.

Roca, M. (Coord.) (2004). Trastornos de la Personalidad. Barcelona: Ars Médica.

Millon, T. (1998). Trastornos de la Personalidad. Más allá del DSM-IV. Barcelona: Masson.

Bibliografia complementària (manuals):

Belloch, A. (2002). Trastornos de personalidad. Madrid: Síntesis.

Belloch, A., Fernández-Álvarez, H. (Coord.) (2010). Tratado de Trastornos de la Personalidad. Madrid: Síntesis.

Claridge, G. (1995). Origins of Mental Illness. Temperament, Deviance and Disorder. Cambridge, MA: Malor Books.

Costa, P.T., Widiger, T.A. (1994). Personality Disorders and the Five-Factor Model of Personality. Washington, DC: American Psychological Association.

Gabbard, G.O. (2000). Psiquiatría Psicodinámica en la Práctica Clínica. (3ªEd). Buenos Aires: Editorial Médica Panamericana.

Gunderson, J.G., Gabbard, G.O. (2002). Psicoterapia en los Trastornos de la Personalidad. Barcelona: Editorial Ars Médica.

Gunderson, J.G., Links, P.S. (2008). Borderline Personality Disorder: A Clinical Guide (2nd Edition). American Psychiatric Publishing: Arlington, VA.

Kernberg, O. (1984). Trastornos Graves de La Personalidad: Estrategias Psicoterapéuticas (1987, Edit. Manual Moderno, México, D.F., México).

Lenzenweger, M.F., & Clarkin, J.F. (2005). Major Theories of Personality Disorder (2nd Ed.) New York: Guilford Press.

Linehan, M.M. (2003). Manual de tratamiento de los trastornos de personalidad límite. Barcelona: Paidós.

Livesley, W.J. (2003). Practical Management of Personality Disorder. New York: Guilford Press.

Millon, T., Davis, R. (2001). Trastornos de la Personalidad en la Vida Moderna. Barcelona: Masson.

Othmer, E., Othmer, S.C. (1996). DSM-VI: La Entrevista Clínica. Tomo I: Fundamentos. Barcelona: Masson.

Othmer, E., Othmer, S.C. (1996). DSM-VI: La Entrevista Clínica. Tomo II: El Paciente Difícil. Barcelona: Masson.

Organización Mundial de la Salud (1992). CIE-10. Trastornos mentales y del comportamiento. Descripciones clínicas y pautas para el diagnóstico. Madrid: Meditor.

Perris, C., McGorry, P.D. (1996) (Eds.). Psicoterapia cognitiva para los trastornos psicóticos y de personalidad. Manual teórico práctico. Desclée de Brouwer.

Schneider, K. (1968). Las Personalidades Psicopáticas. Madrid: Morata S.A.

Valdés, M. (2002). Trastornos de Personalidad. A: Vallejo, J. (ed.): Introducción a la Psicopatología y la Psiquiatría (5ªed). Barcelona: Masson-Salvat.

Valdés, M. (1995). Personalidad obsesiva. A: Vallejo, J. (ed.): Estados Obsesivos. Barcelona: Masson.

Widiger, T. (Ed.) (2012). The Oxford Handbook of Personality Disorders. New York: Oxford University Press.

Widiger, T.A., Costa, P.T. (Eds.). (2012). Personality Disorders and the Five-Factor Model of Personality, Third Edition. American Psychological Association.

Revisions i articles d'interès

Andersen AM, Bienvenu OJ. (2011). Personality and psychopathology. *Int Rev Psychiatry*, 23(3):234-47.

Depue RA, Fu Y. (2011). Neurogenetic and experiential processes underlying major personality traits: implications for modelling personality disorders. *Int Rev Psychiatry*, 23(3):258-81.

Gabbard, G.O. (2005) Mente, cerebro y trastornos de personalidad, *Am J Psychiatry*, 162: 648 - 655.

Gumley, A. (2011). Metacognition, affect regulation and symptom expression: a transdiagnostic perspective. *Psychiatry Research*, 30, 72-8.

Herpertz, S.C., Bertsch, K. (2014). The social-cognitive basis of personality disorders. *Current Opinion in Psychiatry*, 27(1):73-7.

Pull, C.B. (2014). Personality disorders in Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5: back to the past or back to the future? *Current Opinion in Psychiatry*, 27(1):84-6.

Trull TJ, Widiger TA. (2013). Dimensional models of personality: the five-factor model and the DSM-5. *Dialogues Clin Neurosci*;15(2):135-46.

Bibliografia Complementària Específica sobre Avaluació dels Trastorns de la Personalitat

Cloninger, C.R., Przybeck, T.R., Svrakic, D.M., Wetzel, R.D. (1994). The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide to its Development and Use. Missouri: Center for Psychobiology of Personality.

Loranger, A.W., Janca, A., Sartorius, N. (1997). Assessment and Diagnosis of Personality Disorders. IPDE. Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, W.R., Rollnick, S. (eds.) (1996). Motivational Interviewing. New York: The Guilford Press.

Bibliografia Complementària Específica sobre Tractaments dels Trastorns de la Personalitat

Asociación Americana de Psiquiatría (2002). Guía Clínica para el Tratamiento del Trastorno Límite de la Personalidad. Barcelona: Ars Médica.

Bateman, A., Brown, D., Pedder, J. (2000). Introduction to Psychotherapy. An Outline of Psychodynamic Principles and Practice (3rd ed.). London: Routledge.

Beck, A.T., Freeman A. (1995). Terapia Cognitiva para los Trastornos de la Personalidad. Barcelona: Paidós.

Beck, J.S. (2000). Terapia Cognitiva: Conceptos Básicos y Profundización. Barcelona: Gedisa.

Clark, D.M., Fairburn, C.G. (Eds.) (1997). Science and Practice of Cognitive Behaviour Therapy. Oxford: Oxford University Press.

Ellis, A. (1999). Una Terapía Breve Más Profunda y Duradera. Enfoque Teórico de la Terapia Racional Emotivo-Conductual. Barcelona: Paidós.

Guidano, V.F., Liotti, G. (1983). Cognitive Processes and Emocional Disorders: A Structural Approach to Psychotherapy. New York: Guilford.

Linehan, M.M. (2003). Manual de Tratamiento de los Trastornos de Personalidad Limite. Barcelona: Paidós.

Luborsky, L. (1984). Principles of Psychoanalytic Psychotherapy. A Manual for Supportive-Expressive Treatment. New York: Basic Books.

Mahoney, M., Freeman, A. (Eds.). (1985). Cognition and Psychotherapy. New York: Plenum.

Paris, J. (2008). Treatment of Borderline Personality Disorder: A Guide To Evidence Based Practice. The Guilford Press: New York, NY.

Perris, C., McGorry, P.D. (Eds.). (1998). Cognitive Psychotherapy of Psychotic and Personality Disorders. Hanbook of Theory and Practice. Chichester: Wiley.

Ryle, A. (1991). Cognitive-Analytic Therapy: Active Participation in Change. A New Integration in Brief Psychotherapy. Chichester: Wiley.

Safran, J.D., Segal, Z.V. (1990). Cognitive Therapy: An Interpersonal Process Perspective. New York: Basic Books.

Enllaços web d'interés:

Revistes especialitzades:

<http://www.apa.org/pubs/journals/per/>

<http://www.guilford.com/cgi-bin/cartscript.cgi?page=pr/jnpd.htm>

www.apa.org - American Psychological Association